

BOOMNESTEN VAN GRAUWE GANZEN IN FRYSLÂN IN HET VOORJAAR VAN 2000

Appie Bles & Romke Kleefstra

In het afgelopen voorjaar werd in zowel het Easterskar bij St. Johannesga als in De Deelen bij Aldeboarn een boomnest van de Grauwe Gans gevonden; een opmerkelijk en zeldzaam verschijnsel. In deze korte bijdrage worden beide broedpogingen besproken.

INLEIDING

De laagveenmoerassen het Easterskar en De Deelen liggen in de Lage Midden van Fryslân en worden door respectievelijk Appie Bles en Romke Kleefstra gemonitord op roofvogels en een selectie van schaarse tot zeldzame broedvogels. In beide laagveenmoerassen is de Grauwe Gans een talrijke broedvogel van natte tot droge (riet)ruigten en legakkers met ca. 40-50 broedparen in het Easterskar en ca. 150-170 broedparen in De Deelen (met een voorlopige piek van ca. 250 broedparen in 1998). Tijdens controle van roofvogelnesten werd in twee gevallen niet de verwachte Buizerd of Havik aangetroffen, maar een broedende Grauwe Gans.

HET EASTERSKAR

Het boomnest in het Easterskar bevond zich in het zuidelijke deel van het gebied. Het was gebouwd op een vergroeiing van een berk op 9,20 m hoogte in een verland petgat met dicht broekbos langs de Scharweg. Aan het nest werd in februari gebouwd door een buizerdpaar. Op 23 maart werd vanaf de Scharweg het silhouet van een broedende gans op het nest gezien, waarbij werd vermoed dat het geen Nijlgans betrof. Deze soort wordt namelijk veelvuldig aangetroffen op boomnesten, waaronder de afgelopen jaren ook op oude roofvogelnesten in het Easterskar en De Deelen. Zodoende werd op 26 maart het nest nogmaals bekeken, maar nu met telescoop. De broedende gans bleek een Grauwe Gans te zijn. Toen het nest benaderd werd om o.a. foto's te maken van de broedvogel, verliet de gans het nest, waarna de partner opdook en het broedpaar enige tijd luid alarmerend rond de nestlocatie vloog. De dagen erna is het nest enkele malen bekeken vanaf de Scharweg, maar de gans werd niet meer op het nest waargenomen. Op 31 maart is de nestinhoud gecontroleerd. Het legsel bleek te zijn verlaten; er lagen zes

Grauwe Gans op boomnest in Easterskar

Foto: Appie Bles

steenkoude eieren in het nest. Het dons op de nestrand was verregend. Vijf eieren waren licht bevuild en één ei was nog schoon. In de omgeving werden geen alarmerende Grauwe Ganzen waargenomen. Op 26 april bleek het nest bij controle leeg te zijn. Sporen van uitgekomen eieren ontbraken.

DE DEELEN

Het boomnest in De Deelen bevond zich in het noordwestelijke deel van het gebied, waar de petgaten worden omzoomd door legakkers met hoog opgaand broekbos. Het betreffende nest bevond zich in een berk op ca. 9 m hoogte (overeenkomstig met de situatie in het Easterskar, zie foto's). Op het nest werd in het voorjaar van 1999 succesvol door een Havik gebroed. Eind maart 2000 was het havikpaar actief met opbouw van dit nest. In de tweede helft van april maakte boswachter Pieter Schaper melding van het feit dat het nest was bezet door een gans, vermoedelijk een Nijlgans. Toen op 25 april de nestlocatie per kano benaderd werd en het nest van afstand werd bekeken met een verrekijker, kon met name

aan de fel oranje snavel gezien worden dat het geen Nijlgans betrof. Toen het nest nog dichter benaderd werd, vloog een luid alarmerende Grauwe Gans van het nest. Daarna is nog ruim een uur op afstand gepost in het broekbos, maar de vogel keerde niet terug op het nest. Het broedpaar bleef luid alarmerend rondzwemmen nabij de nestboom.

Op 1 mei is het nest op inhoud gecontroleerd. In het nest lagen vijf steenkoude eieren. Op de eieren lagen enkele berkentwijggjes. Het nest was opgebouwd met verse berkentakken en er lag amper dons in de nestkom. De eieren waren licht bevuild. Op de boomstam werden klimsporen gesignaleerd van een marterachtige, vermoedelijk een Steenmarter. Er werden geen alarmerende Grauwe Ganzen waargenomen, ook niet op 11 mei toen de nestlocatie andermaal werd gecontroleerd. Vanaf dat moment werd verondersteld dat het legsel was verlaten, want ook tijdens daaropvolgende bezoeken werd geen vogel meer op het nest gezien.

Op 10 juni bleek het nest te zijn overgenomen door een Nijlgans. Van deze soort werden onder de nestboom vier aangepikte eieren gevonden. In het nest lagen nog eens drie aangepikte

Zeslegsels (boven) en nestboom van Grauwe Gans in Easterskar (onder)

Foto's: Appie Bles

en drie intacte nijlganseieren plus een intact grauwe ganzenei. In de nestkom werden geen sporen van uitgekomen eieren aangetroffen. Het ei van de Grauwe Gans was licht bebroed.

UNIEK FENOMEEN?

Uit het raadplegen van veel literatuur

en het bespreken van de broedgevallen met enkele ganzenexperts blijkt dat boomnesten van Grauwe Ganzen maar zelden voorkomen.

Zo nu en dan worden wel nesten in struikgewas en bomen gevonden, meestal in uiterwaarden. Vermoedelijk worden deze gebouwd tijdens hoge waterstanden op waterniveau, waarna de nesten met het zakken van de waterspiegel op 1,5-4,5 m hoogte blijven zitten. Dit fenomeen werd onder andere vastgesteld in Nederlandse en Poolse uiterwaarden (mond. med. Berend Voslamber, Mrugasiewicz & Witkowski 1962), de Wolga-delta (Pallas 1827), in populieren in de Ajagusdelta in Kasachstan (Dolguschin 1960) en in wilgen in de Südmähren in Tsjechië (Kux 1963). In de dierentuin van Berlijn werden nesten van Grauwe Ganzen in voor andere soorten geplaatste broedkorven in boomkronen aangetroffen (Heinroth 1926). Verder melden Hudec & Rooth (1970) dat bij het afschieten van Blauwe Reigers in de omgeving van Stade (Niedersachsen) ook twee Grauwe Ganzen van het nest geschoten werden, broedend op ouwe reigernesten in boomtoppen. Erich Rutschke maakt in zijn boek 'Wildgänse' (1997) melding van broedgevallen van Grauwe Ganzen op voormalige ravennesten in Duitsland. In 'Goose populations of the Western Palearctic' (Madsen *et al.* 1999) wordt melding gemaakt van het broeden van Grauwe Ganzen op oude kraaien-nesten in Noord-Noorwegen. Exacte gegevens worden in deze laatste twee gevallen niet vermeld. Ook in Zweden komt het in bomen broeden van Grauwe Ganzen voor, maar ook hier is het een zeldzaam verschijnsel (schrift. med. Leif Nilsson).

CONCLUSIE

In de betreffende Friese laagveenmoerassen zal het broeden in bomen door Grauwe Ganzen niet samenhangen met hoge waterstanden, omdat de waterstand in beide gebieden amper dynamisch is te noemen. Het is aannemelijker dat de Grauwe Ganzen het hogerop zochten in verband met predatiedruk. Zowel het Easterskar als De Deelen worden bewoond door Vossen, marterachtigen, ratten en verwilderde katten en voor deze grondpredatoren zijn vrijwel alle gebiedsdelen bereik- en beloopbaar. Predatie van Grauwe Ganzen en hun nesten is in beide gebieden vastgesteld. Verplaatsing van soorten met een overeenkomstige voorkeur voor broeden in natte tot droge (riet)ruigten, zoals Purperreiger en Bruine Kiekendief, naar hoger gelegen broedplaatsen, zoals in struiken en bomen, is eerder vastgesteld en veelal in relatie gebracht met predatiedruk (o.a. Koks 1994, Van der Kooij 1995).

Met de tamelijk hoge dichtheden van broedende Grauwe Ganzen in het Easterskar en De Deelen, de opmars van de soort in Fryslân, de aanwezigheid van broedgelegenheid in bomen en de verwachting dat de predatiedruk van grondpredatoren de komende jaren niet fors zal afnemen, mag het in bomen broeden van Grauwe Ganzen wellicht vaker verwacht worden. Naast monitoring van broedparen (richtlijnen hiervoor worden onder meer gegeven in Voslamber *et al.* 2000) is daarom het controleren van boomnesten in dergelijke gebieden zeker aan te bevelen.

DANKWOORD

Voor het aandragen van informatie, het raadplegen van literatuur of hulp in het veld worden Jorn Akkerman, Jouko Dijkstra, Bart Ebbinge, Tom Jager, Jan Kleefstra, Kees Koffijberg, Ben Koks, Leif Nilsson, Pieter Schaper en Berend Voslamber bedankt.

LITERATUUR

- DOLGUSCHIN I.A. 1960. Pticy Kazachstana Vol. 1. Alma-Ata.
 HEINROTH O. 1926. Hochbruten von Graugans und Kolbente. Beitr. Fortpfl. Vogel 2: 6-8.
 HUDEC K. & J. ROOTH 1970. Die Graugans. Die Neue Brehm-Bucherei. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.
 KOKS B. 1994. Bruine Kiekendief bouwt nest in struik. De Takkeling 2 (3): 15-18.
 KOOIJ H. VAN DER 1995. Werkte de Vos *Vulpes vulpes* de Purperreiger *Ardea purpurea* in de nesten? Limosa 68 (4): 137-142.
 KUX Z. 1963. Beitrag zur Kenntnis der Verbreitung und Bionomie der Entenvogel (Anatidae) im Inundationsgebiet des Unterlaufs der Thaya und den anliegenden Teichen. Acta Mus. Morav. 68: 167-208.
 MADSEN J., G. CRACKNELL & A.D. FOX. (EDS.) 1999. Goose populations of the Western Palearctic. A review of status and distribution. Wetlands International Publ. No. 48, Wetlands International, Wageningen.
 MRUGASIEWICZ A. & J. WITKOWSKI 1962. An ornithological sketch of the Barycz Valley in Poland. British Birds 55: 245-272.
 PALLAS P.S. 1827. Zoographia Rosso-Asiatica, Vol II. Petersburg.
 RUTSCHKE E. 1997. Wildgänse: Lebensweise-Schutz-Nutzung. Parey, Berlin.
 VOSLAMBER B., C. VAN TURNHOUT & F. WILLEMS 2000. Inventarisatieperielen: hoeveel Grauwe Ganzen heb ik in mijn gebied? SOVON Nieuws 13 (2): 6.

Appie Bles, De Vervening 28, 8465 RD Oudehaske (tel.: 0513-677808).

Romke Kleefstra, Sinnebuorren 34, 8491 EH Akkrum (tel.: 0566-652881, e-mail: craneland@wxs.nl)